

HEADLINES

RADIO SHOW

TACKLING FASCINATING MODERN
CONTROVERSIES FROM
A HALACHIC PERSPECTIVE

with

DOVID LICHTENSTEIN

Hostage exchange

Shiur# 441 | Nov 2nd 2023

השולח פרק רביעי גיטין מה.

פשוטה דקרא הכי משמע להו טפי והן
 אינן שומעין לדברי חכמים להכי לא
 שלח להו כרבי: דנחמני את. כלומר
 מכירין אנו דך שמסיד אתה ולא משקר:
מתני' מפני תקנת שבוין. גמ'
 מפרש לה: גמ' מפני דוחקא דציבורא
 הוא. אין לנו לדחוק הצבור ולהצילו
 לדי עניות בשביל אלו: או דילמא.
 ללא ימסרו עובדי כוכבים נפשיהו
 וליגרו וליחו טפי מפני שמוכרין
 אותן ציורק ונפקא מינה אם יש לו אז
 עשיר או קרוב שרואה לפדותו דמיס
 הרבה ולא יפילו על הצבור:
 בתלמוד א"פ דיגרי. אלמא משום
 דוחקא דציבורא הוא: דליכא א"א חד.
 שטי מ"ק חייס למיקון העולם כולו
 שמה יקצפו על השטייס העמידים
 לצא וימטו שששלללות ופחיתים ורבי
 שמשון לא חייס אלף אם כן יש שטיין
 אחריס עמו שמה יקצפו השטלן לייסרן
 ציסורין: בחשן קידרא בידיהו.

אמר כולי המרי לאו כריסייהו חיוורין ניהו: **מתני'** אין פודין את השבוין
 יתר על כדי דמיתן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבוין מפני
 תיקון העולם רשב"ג אומר מפני תקנת השבוין: **גמ'** איבעיא להו האי
 מפני תיקון העולם משום דוחקא דציבורא הוא או דילמא משום דלא לגרבו
 ולייתו טפי ת"ש דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דיגרי זהב אמר
 אבוי ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד דילמא שלא ברצון חכמים עבד: ואין
 מבריחין את השבוין מפני תיקון העולם רשב"ג אומר מפני תקנת שבוין:
 מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד: בנתיה דרב נחמן בחשן קדרא
 בידיהו קשיא ליה לרב עיליש כתיב אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל
 אלה לא מצאתי הא איכא בנתיה דרב נחמן גרמא להו מילתא ואשתבין
 ואשתבאי איהו נמי בהדיהו וימא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע
 בלישנא דציפורי אתא עורבא וקא קרי ליה אמר ליה מאי קאמר אמר ליה
 עיליש ברח עיליש ברח אמר עורבא שיקרא הוא ולא סמוכנא עליה אדהכי
 אתא יונה וקא קריא אמר ליה מאי קאמרה א"ל עיליש ברח עיליש ברח אמר
 כנסת ישראל כיונה מתילא ש"מ מתרחיש לי ניסא אמר איזיל אחזי בנתיה
 דרב נחמן אי קיימן בהימנותיהו אהדרניהו אמר נשי כל מילי דאית להו סדרן
 להרדי בבית הכסא שמועניהו דקאמרן עדי גוברין ונהרדעי גוברין לימא להו
 לשבויהו דלירחקניהו מהכא דלא ליתו אינשין ולישמעי וליפרקינן קם ערק אתא
 איהו וההוא וררא לרדיה איהרהיש ליה ויחא נורר רמררא וההוא וררא

זרעים הלכות מתנות עניים פ"ח כסף משנה רב"ז

ט אסור לישראל ליטול צדקה מן הגרים וכו'. פרק זה צורר (פ: ט) ומלך או שר
 אמר רב נתמן דבר אחר פסולין לעדות ה"מ בפרהסיא וכו'. גפ"ק דכתרל (ו: ט) פדיון שבוים קודם לפרנסת
 אכל נשעא לא ופברהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר לאחזוי נשעא עניים וכו' ואין לך מצוה רבה כפריון שבוים. טס (ח: ט)
 אכל לא אפשר ליה חיותיה הוא. ודבר אחר היינו צדקה של גוים יא אנשי העיר שגבו וכו'. טס (ג: ט) אמר רב חסדא לא ליקמור איניס
 וכן פירש"י ז"ל: ומלך או שר וכו'. פ"ק דב"ב (ו: ט) אפירל הורמיו אימיה
 דשבור מלכא שדרה מ' יגרי וכו' ומסיק התם דרבה לעמי אומות העולם
 פלגניהו והא דקבלניהו משום שלום מלכות:
 י פדיון שבוים קודם לפתסת
 וכו'. הכי אתא התם (ט: ט) דקרי
 לה מצוה רבה משום דכל תנן דכתיבי
 אכר למות למות ואכר לתרב לתרב
 וכו' כולהו איתנהו בשבוין ולפיכך
 מקדימין אומה על כל מצוה הצדקה
 ולא מאחרין אותה היכא דאפשר:
 יא אנשי העיר שגבו מעות וכו'.
 למד רבינו זו מהא דאמרין בריש
 ב"ב (ג: ט) אמר רב חסדא לא ליקמור
 איניס כי כשחא ומסיק התם שריגי
 לבני והדרי הודרי מאי אמר ליה
 זמנין דמתרמי פדיון שבוים מוצני
 ויהיב להו אז הכי אפילו בנו נמי
 א"ל דיתיה דאיניס לא מוצני:

ט אסור לישראל ליטול צדקה מן הגרים
 בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של
 ישראל ואינו יכול ליטלה מן הגוים בצנעה
 הרי זה מותר. ומלך או שר מן הגוים ששלח
 ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו לו
 משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו ויעתן
 לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע המלך:
 י פדיון שבוים קודם לפרנסת עניים ולכוסותן
 ואין לך מצוה רבה כמו פדיון שבוים שהשבור
 הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים ובכלל הערומים ועומד בסכנת נפשות.
 והמעלים עניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפרץ את
 ידך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך. ובטל מצות
 פתח תפתח את ידך. ומצות וחי אחיך עמך. ואהבת לרעך כמוך. והצל
 לקוחים למות. והרבה דברים כאלו. ואין לך מצוה רבה כפדיון שבוים:
 יא אנשי העיר שגבו מעות לבנין בית הכנסת וכו' להן דבר מצוה
 מוציאין בו את המעות. קנו אבנים וקורות לא ימכרו אותן לדבר מצוה
 אלא לפדיון שבוים. אע"פ שהביאו את הלבנים וגדרו את האבנים ופצלו
 את הקורות והתקינו הכל לבנין מוכרין הכל לפדיון שבוים בלבד. אבל
 אם בנו וגמרו לא ימכרו את בית הכנסת אלא יגבו לפדיון מן הצבור:
 יב אין פודין את השבוים ביתר על דמיהן מפני תקן העולם שלא יהיו
 האויבים רודפין אחריהם לשבותם. ואין מבריחין את השבוים מפני תקון
 העולם שלא יהיו האויבים מכבידין עליהן את העול ומרבים בשמירתן:
 יג מי שמכר עצמו ובניו לגוים או שלוה מהן ושבו אותו או אסרו אותו
 והלויצתו תסת ראשוניה ושונהיה מיעה להדוחו שלמשינת איני תודני אוחו

ד' ד' י' אין פודין השבויים (ד) יותר (ה) מכדי (ג) דמיהם מפני תיקון העולם
 ה' [ו] שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם [ז] אבל אדם יכול
 לפדות את עצמו בכל מה שירצה [ח] וכן לת"ח או אפי' אינו ת"ח אלא שהוא
 תלמיד חרף ואפשר שיהיה אדם גדול פודים אותו בדמים מרובים (ואם לשמו כאמר
 דמי לו לא עיין בסוד סבן סעור סי' ע"ח):

הניזקין פרק המישי גיטין נח.

מכר גמור ומדעת: אחריות. דלוי טרפו
 לה מנייה לגזייה דמי ארעא:
 ה"ג
 והציתום באש: ת"ר מ' מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול
 שברומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו
 סדורות לו תלתלים הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר מ' מי נתן
 למושיסה יעקב וישראל לבוזים ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא
 שמעו בתורתו אמר מובטחני בו שמורה¹ הוראה בישראל העבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון
 שפוסקין עליו אמרו לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל
 ומנו רבי ישמעאל בן אלישע אמר רב יהודה אמר רב מעשה בבנו ובבתו של ר' ישמעאל בן אלישע שנשבו

כל ממון שפוסקין עליו. כי איכא סכנת נפשות פודין שצ"י יותר
 על כדי דמיהן כדאמרין צפרק השולח (לעיל דף מז. ג) גזי מוכר
 ענמו ואת צניו לעובדי כוכבים כ"ש הכא דאיכא קטלא אי נמי משום
 דמופלג צחמיה היה²: **אבל** בשטר קנה. אלאה נמי קאי כדמוכח

מזורי זהב יורה דעה רנב צדקה שפתי כהן רעא

באר היטב

(ד) יותר מכדי דמיהם. עיין באשל אברהם [אוצר מפרשים סי' ק ג] בשם שו"ת
 נחלה ליהושע [סימן ה] דבמקום דאיכא למיחש לקטלא פודין. ועיין בתשובת
 יד אליהו סימן מ"ג שלא כתב כן, אלא דאפילו בעומד להריגה אין פודין יותר מכדי דמיו, דתירוצא קמא שבתוספות פרק הניזקין [גיטין נח, א ד"ה כל] לא קאי
 אליבא דאמת, ע"ש. וכן כתב בתשובת מהר"ם לובלין סימן ט"ו באחד שנתפס בתפיסה בטענה שזינה עם גויה אם צריכין להפריז עליו מעות הרבה להציל
 נפשו. והשיב שעל פי הדין אין צריכין, שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהם, אך מפני חילול השם יפזרו עליו ממון הרבה, ע"ש. ועיין בספר בית הלל
 סי' ב' כתב בשם הגאון מהרש"ק שנעלם ממנו דברי תוספות בגיטין הנ"ל דאם ביקשו להרגו פודין, ע"ש. (ומה שכתב הבית הלל שם ראייה לזה דהרי המעלים
 עיניו מפדיון שבויים עובר על לא תעמוד על דם רעך, והרי כתוב באו"ח סוף סימן תרנ"ו דבמצות לא תעשה חייב ליתן כל ממונו, ע"ש, לאו ראייה היא לפי
 מה שכתבתי לעיל סימן קנ"ז סי' ד' בשם הפרי מגדים [או"ח שם אשל אברהם אות ה] ותשובת חות יאיר [סוף סימן קלט] דדוקא בלא תעשה שיש בו מעשה, ע"ש).
 אך בתשובות נוסת יחזקאל סימן ל"ח השיג עליהם משום דהאי תירוצא דסכנת נפשות לא שייך אלא אם טעמא משום דוחקא דצבורא, אבל לטעמא דלא
 לגרבי, הסברא להיפך דאם בסכנת נפשות פודין ירצו להרוג את השבויים כדי שיפדו יותר מכדי דמיהם, וגם יגרבו וירצו להרוג, ואם כן לפי מה שכתבו הרמב"ם
 [מתנו עניים ח, יב] והשו"ע [סעיף ד] טעמא דלא לגרבי, שפיר כתב מהר"ם לובלין שאין הקהל צריכין, מטעם אין פודין את השבויים אף בסכנת נפשות יותר מכדי
 דמיהם. ומה שכתב דמשום חילול השם יש להקהל לפדות, היינו לפי דהרי"ף³ והרא"ש⁴ [גיטין פ"ד סימן מד] סברי דבעיין לא איפשטא אם הטעם משום דוחקא
 דצבורא או דלא לגרבו, להכי י"ל קים לן כוותיהו. וכתב עוד, דכל זה במדינות אחרות שנותנים עין בממון ושייך טעמא דגרבי, אבל במדינות אלו אשר תהילה
 לה' יתברך לא כן הוא, צ"ע רב אם אין חייבים לפדות נפש מישראל בסכנת נפשות בכל ממון, ועל כן פסק למעשה באחד שישב בחצר המטרה קרוב לסכנת
 נפשות, דצריכין לפזר עליו מעות, אך הקרובים יתנו הערכה כפי שישמו עליהם הפרנסים, והמותר מקופת הקהל, ע"ש: (ה) מכדי דמיהם. עיין בתשובת

שנשתחררו בעת הבירור ע"י נגיעת ראשם בהדף) וסגרוהו בהבלאק הנ"ל במקום הנער הפדוי כדי שיהי' המספר שלם.

והנה להרבה אנשים הי' עוד סכומי כספים, או חתיכות זהב או מרגליות, טמון במטמונים ובמנעלים לעת הצורך, וכמובן שהי' כמה אנשים פשוטים ובעלי קוצר השגה שלא עשו שום חשבונות מה נעשה במקום נער הנפדה, וקיבצו במסירת נפש כל הונם הנשאר להם או שהשתדלו לאסוף סכום הנצרך, מאחרים ידידים ומכירים, ופרדו את בנם המסוגר מכליון בטוח, וככה נמשך סחר-מכר הלזה משך רוב יום הדין לעיני כל האנשים שבמחנה, (כי ידוע שאנשי הס' ס' לא הסתובבו כמשך היום בתוך המחנה רק ע"י השער ומסביב למחנה אבל במחנה גופא שלטו הקאפו"ס הישראלים).

אמנם כמובן שהי' הרבה אנשים בעלי השגה, שלא רצו לפדות את בנם, על חשבון חייו של ילד אחר, כמאמר חכמז"ל מאי חזית, ולעולם לא אשכח עוכדא נוראה אחת, אשר עיני ראו ואזני שמעו, אז בשעת ענין הנ"ל, אשר מעשה הלזה מסמל את קדושת בני ישראל, והתמסרותם לדרכי התורה הקדושה בתמימות אף בעת צרתם וסבלותם הנוראה.

ג

מסירת נפש של אב מלהציל בנו יחידו

הנה ניגש אלי איש יהודי, שהי' נראה ליהודי פשוט מאויבערלאנד, מתמימות הדברים שלו שאמר לי כדברים האלה.

רבי, הבן יחיד שלי, היקר לי מבכת עיני, נמצא שמה בתוך הנערים הנידונים לשריפה, ויש בידי היכולת לפדותו, והיות שידוע לנו, בלי שום ספק, שהקאפו"ס יתפסו אחר במקומו, על כן אני שואל מהרכי שאלה ל'הלכה ולמעשה, לפסוק

עד יום מחר שיחרץ גורלם, ולא קבלו יותר שום אוכל ומשקה בפיהם, והשומרים הקאפוס עמדו על השער ואין יוצא ונכנס.

ב

מסחר נפשות עם הקאפו"ס

והנה ליום המחרת, שהוא יום א' דר"ה, אשר כל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון, הי' יום מהומה ומבוכה, ומפה לאוזן נתפשטה השמועה בכל המחנה, שלעת ערב יקחו את הנערים לבית המוקד, (כי בעוד יום לא הי' מכניסים קרבנות חדשים להכבשונות, רק כמשך כל הלילה), ולהרבה אנשים שבמחנה הי' להם בנם יחידם, אשר נשאר להם לפליטה, בתוך אלו הנערים או שאר בשרם הקרובים אליהם, או סתם ידידים אהובים אנשי עירם, והמה רצו כל היום בראש מבולבל מסביב הבלאק המוסגר, אולי יופתח איזה קרן אור להציל משם את הנער היקר להם עד שלא תחשך השמש.

אך השומרים הקאפו"ס לא שעו אל כל תחנוניהם ובכיותיהם להוציא איזה נער וילד, מבין המסוגרים אשר נדונים לשריפה, וכידוע שאלו הקאפו"ס הי' ע"פ רוב רשעים וקשי לב, פסולת שבפסולת מרשעי עמנו, אך במקרה הלזה הי' גם טענתם כטענה צודקת בפיהם, היות שהם אחראים על סכום הילדים שהופקדו לשומרים עליהם, אשר הי' במספר מדויק, ולעת ערב עליהם למסור אותם לידי אנשי הס' ס' ימ"ש במספר ובמנין כאשר מסרו להם, ואם יחסר אחד מהם אז דמם בראשם ויקחו אותם לשריפה, נפש תחת נפש.

אכן סוף סוף אחרי הרבה השתדלות ומו"מ של הקרובים עמהם גברה בהם תאות הממון, והסכימו בעד תשלום סכומים גדולים, לשחרר איזה נער וילד, ותיכף חטפו במקומו איזה נער אחר, מן הבא בידם בתוך המחנה, (מאלו שהצליחו להתחמק מהאוסף של אתמול או

אכן איש הנ"ל בכבי' רבה הפציר בי מאד, ואמר לי, רבי, אתם מוכרחים לפסוק לי כעת את ההלכה בזה, כי הוא שאלה בוערת להציל את בני יחידי כל זמן שאפשר עוד להצילו, ואני באחת מתחנן אליו, יקירי צמיד לבכי, הרף ממני בשאלה הלזאת, כי לא אוכל לומר לך לא דבר ולא חצי דבר, מבלי עיון בשום ספר, ובמצב נורא ואיום כזה, והוא ממשיך להפציר בי ואומר לי בזה הלשון: רבי הייסט דאס אז איהר קענט מיר נישט מתיר זיין אויס צו לייזן מיין איינציג קינד, איז נישט, בין איך מקבל באהבה דעהם פסק דין, עכ"ל.

ואני מתחנן ומוחה גם על דיבוריו ואומר לו ליעבער איד איך האב דאס אויך נישט געזאגט דאס איך בין נישט מתיר אייער קינד ארויס ציא נעמען, איך פסק'ן נישט לא הן ולא לאו, טהוט וויא איר ווילט אזויא וויא איר וואלט מיך גארנישט געפרעגט, והוא עדיין עומד ומנסה ומפציר בי להשיבו דבר ברור, וכשרואה שאני עומד בשלי ואיני רוצה לענות לו דבר הלכה, ענה ואמר לי ברגש ובהתלהבות גדולה, רבי איך האב געטאהן דאס מייניגע וואס די תורה איז מיך מחייב ציא טאהן, איך האב געפרעגט א שאלה ביי א רב און קיין אנדערער רב איז דא נישט דא און אז איר קענט מיר נישט ענטפערין, דאס איך מעג אויסלייזן מיין קינד, איז דאך א סימן אז איהר זענט ביי אייך נישט פערטיג אין די הלכה מתיר צי זיין, ווארין ווען עס וואלט געוועהן מותר, בלי שום פקפוק, וואלט איהר דאך מיר זיכער געענטפערט אז עס איז מותר, הייסט דאס ביי מיר ווי א פסק דין, אז איך טאהר נישט על פי ההלכה, און דאס איז ביי מיר גענוג, און ממילא וועט מיין איינציג קינד פארברענט ווערין עפ"י התורה וההלכה, בין איך דאס מקבל באהבה ובשמחה, און איך טיה גאר נישט איהם אויס צי לייזן ווייל דיא תורה האט אזוי געהייסן, עכ"ל.

ואל הועילו כל דיבורי אליו, שאל ישית עלי האחריות על הדבר הזה, כי אני כאלו לא שמעתי ממנו השאלה, אך הוא הכפיל עוד הפעם דיבורים הנ"ל בתמימות לבכו ובכבי' רבה שנקרע הלב לי"ב קרעים וגם ככה קיים דבריו ולא פדה

לי הדין עפ"י התורה אם אני רשאי לפדותו, וכאשר יפסוק כן אעשה.

ואני בשמעי השאלה הלז, רעדה אחזתני לפסוק בדיני נפשות, והשבתי לו: ידידי יקירי, איך אוכל לפסוק לך הלכה ברורה על שאלה כזו במצב כזה, הלא גם בזמן שביהמ"ק הי' קיים, היתה שאלה כזו שהיא בדיני נפשות עולה על שלחן הסנהדרין, ואני כאן באושוויטץ, בלי שום ספר להלכה, ובלי עוד רבנים אחרים, ובלי שום ישוב הדעת מרוב התלאות והצרות.

והנה אם הי' דרך הרשעים הקאפו"ס, להוציא מקודם הנפדה ואח"כ ליקח אחר במקומו, הי' מקום לצדד קצת להתיר, שהרי הקאפו"ס הי' ישראלים, ולהם בוודאי אסור על פי ההלכה לעשות כזאת בידיים, להכניס בסכנה נפש אחר אשר לא עלה עליו הגורל להשרף, והרי הוא בכלל יהרג ואל יעבור, וא"כ יש מקום לתלות שאין זה בירור שיקחו נפש אחר במקום הנפדה, כי אולי ברגע האחרונה יתעורר בנפשם הישראלית שלא לעבור על איסור תמור כזה, ועיין בתוס' כתובות (ע"ב ע"א) ד"ה אי, בשם הרשב"א דבזה שהאשה רצתה להאכיל לבעלה דבר איסור אינה יוצאת בלי כתובה דיכולה לומר משחקת הייתי ואם היית בא לאכול הייתי מונעת אותך ע"ש, וכ"כ י"ל דכל זמן שלא נעשית המכשול בפועל יכול להיות שבאמת לא יהי' נעשית כלל, שיתעורר טבע של נפש הישראלי ולא יעשה איסור תמור כזה.

אכן לדאבוני נוכחתי לדעת שדרכם של הקאפו"ס ליקח מקודם נפש אחר מהמחנה ואח"כ מוציאים לחוץ הנפדה, כדי שיהיו בטוחים שלא יחסר להם המנין והמספר שמסרו להם הס"ס אשר המה אחראים עבורם, ואם יוציאו לחוץ הנפדה, ולא יעלה בידם לחטוף נפש אחר במקומו אז דמם בראשם אם הס"ס ימצאו שחסר אחד מהמספר שמסרו להם, וממילא אין כאן ממה לצדד כלל.

מחמדים

לשריפה, ממילא איתרמי בחור בא בשנים אך קצר קומה נידון בקלחת אחת עם הצעירים, ונער צעיר כבן י"ד ט"ו אך גבה קומה נחלץ ממשפט הצעירים הנ"ל, והב' משה הנ"ל הי' מתמיד ומופלג בתורה ובעת שלמד בהשיבה בוויצען הי' מלמד עם בחורים צעירים ממנו (הנקרא חזר בחור).

והנה ניגש אלי בחור צעיר כבן ט"ו מעירי וויצען, ושמו **עקיבא מאנן** בן ידי"ג הרב החסיד המפורסם ראש המלמדים מוה"ר **ברוך מאנן** הי"ד ז"ל ואומר לי בזה"ל **רבי, מה יהי עם משה'לע**, ואני משיבו מה יכול להיות, וכי יש אופן שיכולים להצילו, והוא אומר עוד הפעם **רבי, היתכן משה'לע ישרף ואנו מחשים**, ואני משיבו עוה"פ וכי יש לך איזה עצה להצילו, **כן** הוא משיב לי, יש כבר בידי די כסף כדי היכולת לפדותו, ואני מעיר לו, הלא בטח אתה יודע, שזה הפדי' הוא על חשבון חייו של נער אחר, כי המספר מוכרח להיות שלם, ומי יכול לקבל עליו אחריות כזאת, להתיר להצילו באופן כזה, והוא משיב יש לי עצה גם ע"ז, שאלתיו איזה עצה הגד נא לי, ענה ואמר בהתלהבות גדולה, בזה"ל: העצה שאני אכנס תחתיו, ואני מקבל עלי בשמחה רבה, להיות קרבן תמורתו, ובשמעי זאת גערתני בו, ואמרתי לו שזה בוודאי לא אתיר לך, בשום אופן, שאתה תכניס עצמך למקום סכנה, כי כבר איפסק הלכתא חייך קודמין, ובזה חלף הלך לו.

את בנו, והי' כל היום, יומא דר"ה, הולך ומדבר לעצמו בשמחה שזוכה להקריב את בנו יחידו להי' כי אף שיש ביכולת בידו לפדותו עכ"ז אינו פודהו מחמת שרואה שהתורה לא התירה לו לעשות כזאת ויהי' חשוב לפני השי"ת כעקידת יצחק אבינו שהי' גם כן ביום ר"ה.

ואתה אחי יקירי בין והתבונן בצדקת ובתמימות איש הישראלי, ואין שום ספק אצלי שבוודאי עשו דברי האיש הזה רעש גדול בפמליא של מעלה, וקוב"ה כינס את כל חיל שמיא ומשרתי מעלה, והשתבח והתפאר כביכול, ראו ברי' שבראתי בעולמי וכו', ובצדק נאמר עליו ישראל אשר כן אתפאר. (א).

ד

בחור מוכן להשרף תמורת חברו תלמיד חכם

ועוד עובדא בדומה לו אספר כאן מהיום המר הנמהר הזה, אשר ישאר נחרת בלבבי לעד ולעולמי עד, הנה בין אלו הנערים המבודדים שחיכו על גורלם המר הי' נמצא תלמידי היקר בחור נחמד מופלג בתורה וביראת ה' טהורה בשם **משה ראזענבערג** הי"ד מק"ק שאלגא-טאריאן (הונגרי') והוא הי' כבר קרוב לבן עשרים, אך הי' קצר קומה, ומחמת שהבחינה והבירור היתה באופן הנ"ל שמי שאין מגיע ראשו להדף של עץ צירפו אותו להנערים הצעירים הנידונים

(א) הנה בחו"מ סי' שפ"ח סעיף ב' ברמ"א הי' רואה נזק בא עליו מותר להציל עצמו, אע"פ שע"י זה בא הנזק לאחר. ובסמ"ע סק"י בשם נמק"י דאם כבר בא עליו, אסור לסלקו ממנו כשגורם בזה היזק לחבירו ע"ש. ובסי' קס"ג בש"ך ס"ק ח"י בשם תשובת מהריב"ל ח"ב סי' מ', שאם כבר נתפס אחד, וידוע שאם יפדוהו יותפס אחר תחתיו, אסור לפדותו ולהצילו ע"ש. ובנוכח"ת יו"ד סי' ע"ד כתב דהא דלא הביא הש"ך מסי' שפ"ח, דיש לומר דמשם נשמע רק דאותו אדם עצמו, כשרואה דהנזק בא עליו דמותר להציל עצמו, אבל שיהי' לאחרים רשות להשתדל עבורו לא שמענו, ולכך הביא הש"ך דברי מהריב"ל, דגם אחרים יכולים להשתדל עבורו אם עדיין לא בא הנזק ע"ש.

ונסתפקתי בנידן דידן אם האב לגבי בנו רשאי להשתדל לפדותו אף שיודע שע"י יותפס אחר. לפימ"ש בהגהות יד אברהם ליו"ד קנ"ז (דפוס ווילנא) דנראה שהוא בעצמו יכול להשתדל בהצלתו אף אחר שנתפס, אע"ג שיודע שע"י יקחו אחר במקומו, מ"מ אמרינן חייך קודמין, ודוקא לפדות לאחרים אסור להשתדל להציל, אם ע"י יקחו אחר במקומו ע"ש. וא"כ יש להסתפק אם אב לפדות את בנו בכה"ג שיקחו אחר במקומו, אם האב נידון כאיש אחר ואסור להציל בנו בכה"ג או דגם האב לגבי בנו אמרינן חיי בנך קודמין לחיי אחרים. ועיי' ב"ב (קל"ו ע"ב) פלוגתא אי בנו עדיף לי' מנפשי ע"ש וצ"ע.

יה) או להפרידן בו'. המלך או שר שמתיל אחיה דבר על עשיר אחד או שנים, וש ליהודי אחד כח צהיכל המלך והשר להשתדל לפטורם, *אם הדבר צדור וודאי שאם יפטורם לאלו יטיל על אחרים, אי ראוי להצילם לאלו או לא, פסק במשנת מהריב"ל ח"ב סי' מ' דאם כבר הטיל המלך על אנשים ידועים ופרט אותם ונלכדו *ברשמו, אזי אין יהודי ראוי להשתדל לפטורן בשום ענין שזיק לאחרים צדאי, אבל אם ילא גזירה להטיל על ב' אנשים במקס, יכול יהודי להשתדל על אחיה אנשים שרואה שלא יהיו בכלל הגזירה אף שצדאי ינכסו אחרים, והצדאי ראה צדורה ממפיושת **בפרק**

הערל [יבמות ע"ט ע"א] שהתפלל דוד עליהם שלא יקלטנו הארון, אבל *בענין אחר אמרינן *שם דמשוא פניס יש בדבר *3, עיין בש"ס. ולענין ממון אצל הגוי הוי כמו נפשות כחול מכמר, והארינן, ע"ש ודוק כי נכון הוא. *4 עיין במשנת ר"א ו' חיים סי' מ"ט ובמשנת מהרשד"ם [חרי"מ סי' (ש"ד) *5 ע"ע *6 ובמשנת מהר"א ששון סי' מ"ח [השנייה] דף ע' ע"ג *7 ובמשנת ו' לג *8 ספר א' סי' (ס"א) [ס"ד] וע"ב [וע"ה] ובספר א' ריש כלל י"ב סי' ס"ו, קש"כ]:

איש רוצים להרשותו, ישים מס שלו צדור וילך להשר ויאמר אין דיני ליפרד שלא לחת מס עם חבירי, ולא אוכל לחת לך דבר ולחת עמהם, ואם השר אומר אני רואה שמתפטרו אותו הרי הוא פטור, ובלבד שיקבל חרס שלא פתח לו לשר תחילה לא הוא ולא שלחו:

¹⁰הקהל שותפין זה עם זה במסים הקצוצים אבל בעלילות אין שותפין ואם המושל מעליל על קצתן אין האחרים חייבים ליתן ואפילו העליל תחילה על כולן ¹¹וצרחו קצתן או נפטרו צחכמתן פטורים ועיין לעיל סימן קכ"ח ¹²ואם בא עלילה על עיר אחת כל הקהילות אשר יש לחוש שגם עליהם יעצור חייבין ליתן לזה. ¹³ובמס שאינו קצוב יכול המלך או המושל להפריד או לחצר הנותנין כפי

מה שיראה ¹⁴ואין רשות לאחיה יחיד או קהל לגרום עם המלך לחצור לאחיה קהל ¹⁵או להפרידו אם הדבר מזיה לאחרים ואם עשו יש להם דיו מחור או רשאי לומר אנתנו

שו"ת יביע אומר חלק י - חושן משפט סימן ו

בדין פדיון שבויים יתר על כדי דמיהן במקום סכנה

(טז) ולכאורה עדיין יש לדון בנ"ד ממה ששינו בגיטין (מה א) אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן מפני תקון העולם. ובגמ', איבעיא להו, משום תיקון העולם, היינו משום דוחקא דציבורא, או משום דלא ליגרבו ולייתו טפי. (פירש"י, שלא ימסרו עכו"ם נפשם ליגרבו ולייתו טפי מפני שמוכרים אותם ביוקר. ונפ"מ בין שני הטעמים, אם יש לשבוי קרוב עשיר שרוצה לפדותו בדמים הרבה ולא יפילהו על הציבור). ת"ש דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב. אמר אביי מאן לימא לן דברצון חכמים עבד, דילמא שלא ברצון חכמים עבד. וז"ל הרמב"ם (פ"ח מהל' מתנות עניים הי"ב): "אין פודין את השבויים ביתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם, שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם". וכל' מרן הכ"מ: "שפסק רבינו כהטעם דלא ליגרבו ולייתו טפי, ושכ"פ הרי"ף". וכן פסקו הטוש"ע יו"ד (סי' רנב ס"ה). ולפ"ז מקום יש בראש לומר ששחרור מספר גדול של מחבלים כמו בנ"ד, ע"י פעולתם הנועזת של חבריהם החוטפים, יעודד אותם למסור עצמם ויתאמצו לחטוף עוד מטוס שיש בו הרבה יהודים כדי לסחוט שחרור נוסף של חבריהם המחבלים הכלואים בישראל. ושייך נמי בכה"ג הטעם דדילמא ליגרבו ולייתו טפי, ועי"כ ימשיכו לסכן את חיי ישראל ביתר שאת. והנה בתוס' גיטין שם כ', וז"ל: דלא ליגרבו ולייתו, והא דתניא (כתובות נב א) נשבית והיו מבקשים עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה, שאני אשתו דהויא כגופו, ועדיפא מבתו דהכא, ועל עצמו לא תיקנו שלא יפדה, שכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. והא דאמרינן לקמן בפ' הניזקין (נח א) גבי ר' יהושע בן חנניה דפרקיה להווא תינוק בממון הרבה, היינו לפי שהיה מופלג בחכמה, (כדאמר התם: "מובטחני בו שיהיה מורה הוראה בישראל, העבודה איני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עליו, ולא זז משם עד שפדאו בדמים הרבה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל, ומנו ר' ישמעאל בן אלישע"). א"נ בשעת חרבן הבית לא שייך דלא ליגרבו. עכ"ל התוס'. ובתוס' גיטין (נח א) כ' בההיא

עובדא דרבי יהושע בן חנניה, ואף על פי שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם, מ"מ כשיש סכנת נפשות פודין אף ביותר מכדי דמיהן, כדאמרין לעיל (מז א) המוכר את עצמו ואת בניו לעכו"ם אין פודין אותו, אבל פודים את בניו משום קלקולא וכ"ש הכא דאיכא קטלא. א"נ משום דמופלג בחכמה היה. עכ"ל. וז"ל פסקי התוס' גיטין אות רטז: "כשיש סכנת נפשות פודים שבויים יותר מכדי דמיהן, או במופלג בחכמה". ומוכח דס"ל ששני התירוצים אמת, וכל אחד מהם כדאי להתיר. וכן פסק הגאון מהריק"ש בהגהות ערך לחם יו"ד סימן רנב ס"ד, על מ"ש מרן הש"ע שם, אבל אדם יכול לפדות עצמו בכל מה שירצה, וכן לתלמיד חכם, ואפי' אינו ת"ח עתה אלא שהוא תלמיד חריף ואפשר שיהיה אדם גדול פודים אותו בדמים הרבה, וכ' ע"ז מהריק"ש: "וכן אם יש סכנה פודין אותו יותר על כדי דמיהן". ע"ש. ולפ"ז בנ"ד שיש סכנה ודאית למאה יהודים החטופים, אין לנו לחוש לדילמא ליגרבו וליתי טפי, שבמקום סכנה אין לחוש לזה כלל, ופודים אותם בכל מה שאפשר.

(יז) איברא דחזי הוית להרמב"ן בחי' לגיטין (מה א) שכ' בזה"ל: ואי קשיא הא דאמרין בגיטין (נח א) העבודה לא אזוז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עליו, והא אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן, י"ל דהתם מיירי בשעת החורבן דליכא משום דליגרי בהו ולייתי טפי שהרי כולם הלכו בשבי. וי"א דכל היכא דאיכא חששא דמיתה פודים אותם בכל ממון שיכולים לפדותם. ולא מסתבר, דכל שבי כולו איתנהו ביה (כמ"ש בב"ב ח ב), ועוד דגבי אשה איכא חששא דעריות ולא חששו, ואף על פי שקרקע עולם היא, מ"מ היה להם לחוש. ומיהו מסתברא שתלמיד חכם פודין אותו בכל ממון שבעולם, שת"ח אין לנו כיוצא בו, ור' יהושע שפדאו לפי שהכיר בו שהוא תלמיד ותיק ולכן פדאו בממון הרבה. ע"כ. (וע"ע בהר"ן גיטין שם). נמצא שלדעת הרמב"ן גם במקום חשש סכנה אין פודין יותר על כדי דמיהן. ולכאורה כן משמע מפשרותא דגמ', ומדקאמר אביי מאן לימא לן דברצון חכמים עבד וכו', ואמאי לא דחינן דהתם מיירי במקום סכנה שאז יש לפדות אפי' ביותר מכדי דמיהן. וי"ל. אולם הנה המאירי גיטין (מה א) כ', כבר ביארנו שאין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן, ולא משום דוחקא דצבורא הוא, אלא מטעמא דלא ליגרו בהו ולייתו טפי, הלכך אפי' בפודה עצמו או קרובים עשירים אין מרשים לפדות ביותר מכדי דמיו. אלא שמ"מ חולקים בפודה עצמו שאין מונעים אותו מכלום. (כמ"ש התוס' גיטין נב. הנ"ל, וע"ע בתוס' כתובות נב א). ויש שואלים, שהרי לקמן בפ' הניזקין אמר ר' יהושע העבודה שלא אזוז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שיפסקו עליו, ולא זז משם עד שפדאו בממון הרבה, וי"ל שזו בשעת חרבן הבית היתה, ואין לחוש דלגרו בהו טפי, שהרי כולם גלו ונשבו. או שמא כל שיש חשש מיתה אין לדבר קצבה, ואף על פי שאמרו בב"ב (ח ב) דרך כלל, שבי כולו איתנהו ביה, מ"מ שבי שעיקרו לממון אין בו חשש מיתה. וי"א שאותו שפדה תלמיד חכם היה, ות"ח חייבים לפדותו בכל ממון שבעולם, וליכא משום אגרוי טפי, שתורתו משמרתו. עכת"ד. מדברי המאירי למדנו תירוץ לקושית הרמב"ן על מ"ש התוס' שבמקום סכנת מיתה פודים אותו אפי' ביותר מכדי דמיו, ולפ"ז עדיין יש לנו מקום לפסוק כדברי התוס' שבמקום סכנה פודים אותו ביתר מכדי דמיו, ואין לחוש לטעמא דליגרו בהו טפי. וכן פסק המהרש"ל בים של שלמה (פ"ד דגיטין סי' עב) וז"ל: ומהאי סוגיא דאמרין (גיטין מז א) אבל פודין את הבנים משום קלקולא וכ"ש הכא דאיכא קטלא, שמעינן דהיכא דאיכא סכנה פודין אותו אפי' כמה

פעמים. וכן הוא להדיא בטור יו"ד סי' רנ"ב. ונראה בעיני שכשם שסכנת נפש ביטלה הא דאין פודין כששנה ושילש, ה"ה נמי שביטלה הא דאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן. וכן המנהג. עכ"ל. וכ"כ עוד ביש"ש שם (סי' 10) וז"ל: והאידינא אנשי ישראל גומלי חסדים בארצות תוגרמה וסביבותיה פודים את השבויים יותר ויותר מכדי דמיהן, ומוותרים על דוחקא דציבורא, ה' יוסיף להם על שכרם. גם בהיות ובעוה"ר לע"ע נתמעטו ישראל בגולה, יש לחוש על שארית הפלטה, לבל תכבה ח"ו גחלת ישראל, ומה גם לעת כזאת שמכבידין על שבויי ישראל בעיניו ויסורין קשים לכופם לעבור על דתם ולחלל שבת ויו"ט שלא לצורך, ואף יש לחוש שאם לא יפדום שמא יהרגום השוברים לרוע לבבם ואכזריותם, ובסכנת נפשות פודין אפי' ביותר מכדי דמיהן, ולכן נדבה רוחם ולבבם אותם לפדות השבויים אפי' ביותר מכדי דמיהן. (והוסיף: "והנה שמעתי על מהר"ם מרוטנבורג שהיה תפוס במגדל איי - גזהם כמה שנים, והשר תבע מקהלת ישראל סך גדול, ובקשו לפדותו, ולא הניחם הרב, כי אמר, אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן. ותמיהני שמאחר שהיה מופלג בחכמה ולא הניח כמותו בדורו בתורה ובחסידות, בודאי היה מותר לפדותו בכל ממון שבעולם, ואף שמרוב ענוותנותו לא רצה להחזיק עצמו ת"ח מופלג, מ"מ היה לו לחוש על ביטול תורה שלו, ובפרט שרבים צריכים לו. וצ"ל שדעתו היתה שאם יפדוהו, יש לחוש פן יעשו השרים כן לגדולי הדור בעבור רוב ממון, עד שלא יספיק ממון של כל הגולה לפדותם, ותשתכח התורה מישראל, ולכן אמר החסיד (בדרך הוראת שעה) מוטב שלא יפדוהו, ותאבד החכמה היתרה שבישראל, ממה שתאבד התורה לגמרי. והרי זה האות, שמאז פסקה גזרה של תפיסת חכמי התורה"). עכת"ד. ולפ"ז גם בנ"ד שיש סכנה ליהודים החטופים אין לחוש לההיא דליגרו בהו ולייתו טפי.

יח) ואנכי הרואה בשו"ת מהר"ם מלובלין (סי' טו), שנשאל על אודות נער שנתפס ביד עכו"ם בטענה שתפסוהו עם זונה נכרית ורוצים לדונו למיתה, והשיב, שאע"פ שפשע בעצמו מ"מ חייבים הצבור לפדותו, שהרי אין לך פושע בעצמו יותר מהמוכר עצמו ושנה ושילש, ובכל זאת היכא דאיכא קטלא פודים אותו, כמ"ש בגיטין (מז א). וה"ה לכאן. אולם נ"ל פשוט שאין מחוייבים לפדותו יותר מכדי דמיו, דמהיכא תיתי שיעלה על הדעת לפדותו ביותר מכדי דמיו, דמאי שנא משאר שבויים חוץ מת"ח דקיי"ל אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן, או משום דוחקא דציבורא, או משום כי היכי דלא ליגרבו ולייתו, וה"נ שייכי שני הטעמים. ואם משום שמבקשים להורגו, לא אשתמיט שום פוסק לכתוב ולחלק שאם רוצים להורגו שמחייבים לפדותו יותר מכדי דמיו, ואדרבה מוכח בגמ' (גיטין מז א) בדין מי שמכר עצמו ללודאי, שא"צ לפדותו יותר מכדי דמיו. ויש להביא ראיה בהדיא מהתוס' בפרק השולח (גיטין מה א) שהקשו מר' יהושע שפדאו לאותו תינוק, בממון הרבה, ותירצו מפני שהיה מופלג בחכמה, א"נ שבשעת החרבן לא שייך דליגרבו ולייתו, והרי התם תינוק קטן היה, והיה חשש שלא יטמע בין העכו"ם, וקתני אבל פודין את הבנים שלא יטמעו בין העכו"ם, וע"כ דס"ל להתוס' דהיינו בכדי דמיהן ולא יותר, ומכאן למד ר' אמי להיכא דאיכא קטלא, מכח ק"ו, ודיו לבא מן הדין להיות כנידון, שאף במקום שמבקשים להורגו אין לפדותו יותר מכדי דמיו. עכת"ד. ובס' בית הלל יו"ד (סי' רנב סק"ב) כ' ע"ז: "ושמעתי בשם הגאון מהר"ר שמואל קיינדנבור (בעל תפארת שמואל) שאמר: שנעלם מעיני המהר"ם מלובלין מ"ש התוס' (גיטין נח א) שאם יש סכנת

נפשות פודים אותו יותר מכדי דמיו. והוסיף, שאע"פ שיש לדחות ראיית התוס' מדין המוכר עצמו, שאפשר דבסתם שבוי יש לחוש יותר דליגרבו ולייתו, אבל האמת כדברי התוס', שאם רצו להרגו חייבים לפדותו בכל ממון שיפסקו עליו, שהרי כ' הרמב"ם (בפ"ח מהל' מתנות עניים ה"י), שהמעלים עיניו מפדיון שבויים, ה"ז עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך, ועל לא תעמוד על דם רעך, ועל לא ירדנו בפרך לעיניך. ונודע מאי דקיי"ל בשו"ע או"ח (סי' תרנו) שחייב אדם ליתן כל ממונו כדי שלא יעבור על איסור לא תעשה". ע"כ. ולכאורה דבריו תמוהים, שמביא ראייה מדברי הרמב"ם דמיירי בכל פדיון שבויים, והרי בכל זאת שנינו שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן, אף על פי שיש בזה איסור ל"ת. וצ"ל בכוונתו, כי בסתם שבוי יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשב ואל תעשה, משום תקנת העולם כי היכי דלא ליגרבו ולייתו, ולכן תקנו שלא לפדותו יותר מכדי דמיו, אבל באופן שיש סכנת מיתה ממש, שלא מצינו במפורש שתיקנו חז"ל, ואדרבה ממעשה דר' יהושע שפדאו לאותו תינוק, וכ' התוס' שבמקום סכנה לא תיקנו חז"ל, חזר הדין ככל מצות ל"ת, שחייב ליתן כל ממונו כדי שלא יעבור באיסור לא תעשה. וכמו שחילק המאירי (גיטין מה א) בין סתם שבוי, לשבוי העומד בסכנה ממש. וכנ"ל. וראיתי להגאון שערי דעה ביו"ד שם, וכן בס' בן אברהם פר' במדבר (דפ"ב סע"ד), שעמדו ג"כ על דברי הרב בית הלל הנ"ל, ולפמש"כ אתי שפיר. ומה שהעירו עוד השערי דעה והרב בן אברהם שם, דבלא"ה איסור ל"ת שהוא בשב ואל תעשה דינו כמ"ע שא"צ לבזבז כל ממונו, וכדמשמע מלשון הראב"ד שהוא בב"י (סי' תרנו), שלא אמרו אלא במ"ע בשב ואל תעשה, אבל במצות ל"ת אפילו כל ממונו, ומשמע שעיקר טעמו הוא משום דמ"ע היא בשוא"ת, משא"כ בל"ת שהיא בקום ועשה. הא ל"ת בשוא"ת, דינו כמ"ע. עכת"ד. הנה אף על פי שכ"כ החות יאיר (ס"ס קלט), שאם השר מונע מלקבור המת, אף שהמלין את מתו עובר בל"ת, א"צ לבזבז כל ממונו משום כך, מאחר שאינו עובר על ל"ת בקום ועשה אלא בשוא"ת. ע"ש. וע"ע במור וקציעה ופמ"ג או"ח (סי' תרנו). ע"ש. אולם בשו"ת הריב"ש (סי' שפז) סוף ד"ה ונאמר, כ' בזה"ל: "ואם יאמר בעל הדין שמצות ל"ת שאין בה מעשה הרי היא בענין זה כמ"ע, כיון שאינו עובר בידים, עליו הראיה, שאם התירו במ"ע הקלה ובשוא"ת, אין למדין למצות ל"ת אף על פי שאינה בקום ועשה, שאין למדין חמור מן הקל". ע"כ. הא קמן שהריב"ש נגידים ידבר דבל"ת אף על פי שהיא בשוא"ת, יש חומר של איסור ל"ת בקום"ע. וע' בהגהות רעק"א יו"ד (ר"ס קנז) שהעיר כן על החו"י הנ"ל מד' הריב"ש. וכן העיר הרב בית השואבה (דף צט ע"א) שדברי החו"י בזה אינם אלא מן המתמיהים, שהוא הזכיר ד' הרמ"א (ר"ס קנז), ושם ציין לדברי הריב"ש סי' שפז דס"ל דאף בל"ת שהוא בשוא"ת דינא הכי. ע"ש. וכן בשו"ת עמודי אש (סי' ד כלל ז דכ"ט ע"ד והלאה) האריך להקשות ע"ד החו"י ופמ"ג שנעלם מהם ד' הריב"ש, ושכן מוכח מדברי הב"ח והש"ך והט"ז ביו"ד סי' רלב, שאין חילוק בל"ת בין שהוא בקום"ע או בשוא"ת. ועש"ב. וע"ע בשדי חמד דברי חכמים (סי' לט). עש"ב. וע' בפתחי תשו' סי' רנב סק"ד שגם הוא כ' על הבית הלל לחלק במצות ל"ת בין כשהוא בשוא"ת או בקום"ע, וציין למ"ש בפתחי תשו' ר"ס קנז, שהביא מחלוקת האחרונים בזה, ול"ז מד' הריב"ש). ובשו"ת חתם סופר (חחו"מ ס"ס קעז) כ', שלד' הסוברים שבמצות ל"ת אף בשוא"ת צריך לבזבז כל ממונו, קשה על מ"ש הרמב"ם שבפדיון שבויים המונע עצמו עובר על ל"ת דלא תעמוד על דם רעך וכו', וא"כ אמאי אמרין בגיטין (מה א) שאין

פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן, משום דוחקא דצבורא וכו', ונ"ל דלא אמרה הר"ן שצריך לבזבז כל ממונו אלא ביחיד, אבל ציבור הנדחק, ובפרט בזמן שאוה"ע ידם תקיפה על ישראל, דוחקא דציבורא הוי בכלל פקו"נ, כמ"ש ביו"ד (ס"ס רנא). ע"כ. ולכאורה קשה, שא"כ מה הקשו התוס' מדין נשבית והיו מבקשים עד עשרה בדמיה פודה, הא התם ביחיד, וחייב לבזבז כל ממונו. וכן מאי פשיט הש"ס מדלוי בר דרגא דפרקא לברתיה, ואמר אביי דילמא לאו ברצון חכמים עבד, והא כיון שיש ביכולתו לפדותו גם אם יתן כל הון ביתו באהבה, רשאי וחייב לעשות כן, שלא יעבור על ל"ת. (והרמב"ם נמי לא כתב טעמא דדוחקא דציבורא אלא כי היכי דלא ליגרבו ולייתו), ויותר היל"ל שיש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשוא"ת. וכן העיר בשו"ת עמודי אש הנ"ל. וי"ל. ואכמ"ל יותר בזה. ודו"ק.

(יט) ועכ"פ מ"ש מהר"ם מלובלין דלא אשתמיט שום פוסק שיחלק ויאמר שאם יש סכנת מיתה לשבוי פודין אותו יותר מכדי דמיו, בודאי שנעלם מעינו הבודלח דברי התוס' גיטין (נח א) שחילקו כן לחד תירוצא, וכמו שהעיר בצדק המהרש"ק שהובא בס' בית הלל הנ"ל, וכן הקשה הגאון מהר"י בן ג'וייא בס' טל אורות (בדרשותיו די"ח ע"ג). ע"ש. והשערי דעה יו"ד שם כ', שאין בזה השגה בעיקר הדין, שהרי התוס' כל תירוץ אחר, משום שהיה מופלג בחכמה. וגם התוס' גיטין (מה א) לא כתבו חילוק זה וכו'. ע"ש. הנה אי מהא לא איריא, שהרי בפסקי התוס' הביאו ב' התירוצים, שבכל א' מהם פודין יותר מכדי דמיו. ומוכח שכוונת התוס' בתי' הב', שאפי' לא היתה סכנה נשקפת לחייו של התינוק כיון שהיה מופלג בחכמה שפיר דמי לפדותו יותר מכדי דמיו. וזה שלא כמ"ש בשו"ת צמח צדק (ס"ס כח) בהגהת בן המחבר, בתי' הב' של התוס', "א"נ אין פודין אפי' היכא דאיכא סכנת נפשות אא"כ היה מופלג בחכמה". ע"ש. וליתא, ואשתמיטתיה דברי הפסקי תוס' הנ"ל דס"ל להקל בשניהם. אלא שיש לנו תנא דמסייע ליה להמהר"ם מלובלין הוא הרמב"ן בחי' לגיטין (מה א) דס"ל שאף במקום סכנה אין פודין יותר מכדי דמיהן. שהתקנה היתה כוללת לכל השבויים אף על פי שמסתמא צפויים הם לסכנה, כמ"ש שבוי כולהו איתנהו ביה, ולא פלוג רבנן בתקנתם, וה"ט שיש לחוש ג"כ לשמא יגרבו ולייתו טפי באיום שיהרגום אם לא יפדום בדמים מרובים. וגדולה מזו מצאנו להמאירי (ב"ק פ א) במעשה של החסיד שהיה גונח מלבו, והביאו לו עז לינק ממנה בשחרית לרפואתו, וכשבאו חבריו לבקרו, אמרו לסטים מזוין בביתו של זה ואנו באים אצלו. וכל המאירי, ואף על פי שבמקום פקו"נ הותרו האיסורים להתרפא מהם, מ"מ דבר שנאסר מכח תקנה ומחשש פסידת אחרים ראוי להחמיר בו ביותר וכו'. ע"ש. ואמנם יש לדחות דהתם י"ל שחולה שאין בו סכנה הוי, כהיא דכתובות (ס א) גונח יונק חלב מהבהמה בשבת וכו', שלא התירו לו אלא שבות דרבנן, משום דהוי כחולה שאין בו סכנה. וכמ"ש הר"ן בשבת (קמה א). וכל"כ המהרש"א ב"ק שם. ושו"ר שכל"כ המאירי עצמו בכתובות (ס א) ובבית הבחירה לביצה (ב. עמוד ט). ולכן יפה כ' המאירי בגיטין (מה א) שבמקום סכנה לא חיישינן דליגרו בהו טפי. ופודין אותם אפי' ביתר על כדי דמיהן. ושוב מצאתי בשדי חמד (מע' א כלל קכט) שהביא מ"ש בתשו' צמח צדק סי' כח הנ"ל, שלתי' הב' של התוס' אפי' במקום סכנה אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן, וכתב ע"ז, ותימה שהרי אין לך דבר העומד בפני פקו"נ, ומד' התוס' אין ראיה שי"ל הכוונה שאפי' אם לא היה חשש סכנה היקל ר' יהושע לפדותו מפני שהיה מופלג בחכמה, אבל כשיש סכנה לכ"ע פודין יותר מכדי

דמיהן. וכן מוכח בפסקי תוס'. אלא דלפום ריהטא יש סעד לדברי הצמח צדק ממ"ש המאירי (ב"ק פ א) שבדבר הנאסר מכח תקנה ומחשש פסידת אחרים ראוי להחמיר ביותר, ואפי' במקום פקו"נ, וה"נ י"ל בדין פדיון שבויים, אלא שכבר כתבנו לעיל אות טז שאף המאירי לא כ' כן מן הדין אלא ממדת חסידות. עכת"ד. ולא זכר שר מד' המאירי גיטין (מה א) שמבואר בדבריו שיש להקל במקום סכנה. וגם לא העיר מד' הר"ן והמאירי בפ"י גונח דכתובות (ס א). ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד (חחו"מ סי' ו). ואכמ"ל.

כ) אמנם בשו"ת יד אליהו מלובלין (סי' מג דמ"ח ע"ג) כ', שאף במקום סכנה אין פודין יותר מכדי דמיו, ותי' הא' בתוס' גיטין (נח א) לא קאי אליבא דאמת, ולכן לא חילקו בזה הפוסקים, משום דשבוי כולו איתנהו ביה. ע"ש. גם בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' לח) הביא השגת המהרש"ק והבית הלל על המהר"ם מלובלין הנ"ל, והשיג עליהם שלא עיינו כראוי. דהך תירוצא דמהני סכנה היינו דוקא לטעמא דדוחקא דצבורא, אבל לטעמא דלא ליגרבו ולייתו, אדרבה יאיימו ויבקשו להרוג את השבויים ביתר שאת כדי שיפדום ביוקר, וכיון דאנן קיי"ל כטעמא דלא ליגרבו ולייתו, וכמש"כ הרמב"ם והש"ע, אף במקום סכנה אין לפדות יותר מכדי דמיהן. ולכן התוס' בפ' השולח (מה א) לא כתבו לחלק שכשיש סכנה פודין, משום דהתם קאי לטעמא דלא ליגרבו ולייתו טפי. ומה שסיים המהר"ם מלובלין, שמשום חלול ה' יש לפדות אפי' ביותר מכדי דמיהן, היינו משום דהרי"ף והרא"ש ס"ל דבעיא דלא איפשיטא היא, ויכולים לומר הקהל קים לן כוותיהו. ע"ש. ובאמת שהמאירי (גיטין מה ב) כ' שעיקר הטעם משום דלא ליגרבו ולייתו טפי, ולא משום דדוחקא דצבורא, ואח"כ כ' שבמקום סכנה פודין יותר מכדי דמיהן, אלמא דאף לדין דנקטינן כטעמא דלא ליגרבו ולייתו סמכינן שפיר להתיר במקום סכנה לפדות יותר מכדי דמיהן. וכמ"ש ג"כ בפסקי התוס' הנ"ל. ואעיקרא י"ל דבנידון המהר"ם מלובלין שהיה תפוס בערכאות שדנין ע"פ משפט בדינא ודיינא, לא שייך כי היכי דלא ליגרבו ולייתו טפי, ושפיר דמי לפדותו אפי' ביותר מכדי דמיו. וכ"כ סברא זו בשו"ת גור אריה יהודה (במפתחות ליו"ד סי' מד). וטענת היד אליהו מלובלין הנ"ל דסתם שבוי כולו איתנהו ביה, שהיא בעצם קושית הרמב"ן בחי' לגיטין (מה א), כבר יישרה המאירי הנ"ל שעכ"פ בסתם שבוי לצורך ממון אין בו סכנה כל כך, וכן מוכח ממ"ש הש"ך (סי' רנב סק"ט) בהא דקיי"ל בשו"ע שם "שאם היה הוא ואביו ואמו בשבי, אמו קודמת לכולם", דהיינו בשביה שאין בה סכנת נפשות, אבל כשיש סכנת נפשות חיי קודמין אף לשל אמו. ע"כ. והקשה הברכי יוסף (שם סק"ד), דהא קתני שהיו בשבי, וסתם שבוי כולו איתנהו ביה, וא"כ הו"ל במקום סכנת נפשות. ע"ש. ולפמ"ש המאירי ניחא שפיר גם ד' הש"ך. (וע' בשו"ת מהר"י וייל סי' קמט. ודו"ק). והרבנים יד אליהו וכנסת יחזקאל לא ראו דברי פסקי התוס' שעומדים כנגדם, ולא דברי הרמב"ן שמסייעים. וגם נעלם מהם דברי המהרש"ל בים של שלמה שכ' היפך דבריהם, וס"ל דלקושטא דמילתא במקום סכנה פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן. וכן פסק המהריק"ש כדברי התוס', וכן פסק הגאון רבי יהושע צונצין בשו"ת נחלה ליהושע (סי' ה), שאם יש בין השבויים ילדים קטנים, ואין השוברים רוצים להפריד ביניהם לבין הגדולים שבהם, כופים את הצבור לפדותם אפי' ביותר מכדי דמיהן, מפני שיש חשש פן יטמעו בגוים, ואפי' היכא דשייכי הני תרי טעמי דדוחקא דצבורא ולגרבו ולייתו טפי, וכדאמרינן בגיטין (מז א) המוכר את עצמו ואת בניו, פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם משום קלקולא, וכ"ש היכא דאיכא קטלא וכו', ואף על גב דמתני' תנן

סתמא המוכר את עצמו אין פודין אותו, מ"מ אמרינן דהיכא דאיכא טעמא דטמיעה או קטלא פודין, ה"נ מאי דתנן אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן היכא דאיכא טמיעה או קטלא פודין, דכיון דגבי הדדי קתני להו לית לן לפלוגי בינייהו. וטעמא דמסתבר הוא דכל היכא דאיכא טמיעה או קטלא לא חיישינן לדילמא אתו לאגרוויי בהו, שאין ספק מוציא מידי ודאי, וכ"ש דלא חיישינן לטעמא דדוחקא דצבורא במקום אבוד נפשות. ואין ספק שעל זה סמכו כל הראשונים להיות פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן. ע"כ. וכ"כ בשו"ת בית דוד (חיו"ד סימן קכ), שמדברי התוס' גיטין (נח א) יש ללמוד שבמקום סכנת נפשות או שיש חשש שיטמע בין הגוים פודין אותו אפי' ביותר מכדי דמיו, והמהריק"ש הביא דבריהם להלכה. ואף שלכאורה נראה מסתמות דברי הפוסקים שלא חילקו בזה אלמא דלא ס"ל הכי, אלא ס"ל כתירוץ הב' דמופלג בחכמה שאני. מ"מ נראה יותר שהפוסקים סמכו על מה שאמרו במי שמוכר עצמו ובקשו להורגו שפודין אותו אפי' לאחר כמה פעמים, וכן כשיש חשש טמיעה סמכו על מה שאמרו שפודין את הבנים לאחר מיתת אביהן משום קלקולא. וה"ה שבזה פודין את השבויים ביותר מכדי דמיהן. עכת"ד. וכן פסק בשו"ת גור אריה יהודה (במפתחות לחיו"ד סי' מד). וכן העלה הגאון רבי דוד קראסו בשו"ת ידי דוד (סי' נו), וכתב, שאף הרמב"ן בחידושו לגיטין (מה א) דס"ל דבאיכא חשש מיתה נמי אין לפדות ביותר מכדי דמיו, גם הוא אזיל ומודה כשיש סכנה ממש ורק במקום חשש סכנה כ' דלא מסתבר לומר כן, דשבי כולהו איתנהו ביה. [א"ה, וכ"כ בס' משכנות יעקב דף קפו ע"ב לחלק בזה, והובא בשו"ת שמע אברהם סי' יב דמ"ג סוף ע"ד. וצע"ק.] ושוב הביא דברי המהר"ם מלובלין הנ"ל, והשיג עליו שלא ראה מ"ש התוס' גיטין (נח א) דבמקום סכנה פודין יותר מכדי דמיו. ושכן פסק המהר"י קולון (שורש ז). ושכן דעת המהרש"ל ביש"ש הנ"ל. ע"ש. וכן בס' לב מבין (בפ"ח מהל' מתנות עניים הי"ג, דק"ה ע"א), הביא להלכה דברי התוס' גיטין (נח א) ללמוד משם לדין המוכר עצמו ובקשו להורגו שיש לפדותו אפי' ביותר מכדי דמיו. והביא ג"כ דברי הנחלה ליהושע הנ"ל. שכל שיש לחוש לטמיעה או קטלא פודין אותו ביותר מכדי דמיו. ע"ש. ויש לציין בזה גם מ"ש הרדב"ז בתשו' ח"א (סי' מ), שכל שיש לחוש לטמיעה בין האומות פודין אף ביותר מכדי דמיהן, שאין אנו פודים אלא הדת שלא יעבירום עליה, ובדרך כלל השבאים כופין את השבויים לחלל שבת ומועדים ומייסרים אותם ביסורין קשים ומרים יותר ממיתה, ואף על פי שיש מקום לבע"ד לומר שלא חילקו חכמים בזה, מ"מ י"ל דילמא לא איירי תנא בשבויים כאלה, וכיון שהדבר ספק, הנח להם לישראל שמעצמם מתנדבים לפדותם וששים ושמחים במצות פדיון שבויים. ויפה נהגו להחזיק במדת אברהם אבינו איש החסד, וכדכתיב נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם. ע"כ. וע' להלן בסמוך.

כא) וכן בקדש חזיתיה להגאון רבי אברהם פלאגי בשו"ת שמע אברהם (סי' יב) שהאריך הרחיב כיד ה' הטובה עליו, והשיב על דברי המהר"ם מלובלין הנ"ל באורך, ודחה ראייתו מדברי המהר"י וייל סי' קמח - קמט [א"ה, גם בשו"ת ידי דוד קראסו הנ"ל כ' לדחות ראיית מהר"ם מד' מהרי"ו, וכ' שמשם ראייה להיפך. וצע"ק. עש"ב]. ואחר יצא אחיו הגאון רבי יצחק פלאגי בס' יפה ללב ח"ג (סי' רנב סקי"א), והביא להקת הפוסקים בזה מערכה לקראת מערכה הנ"ל, והביא ג"כ מ"ש הרב בן אברהם (פר' במדבר דפ"ב ע"ד), שאף במקום שיש סכנה נ"ל שאין פודין ביותר מכדי דמיהן, (והוכיח כן ממ"ש ב"ב ח ב שבוי כולהו איתנהו

ביה), והשיג עליו שלא הסתייע מד' הרמב"ן שדחה סברת התוס' (גיטין נח א) בזה. וכ"כ היד אליהו מלובלין להלכה. ומ"מ כיון שמידי פלוגתא לא נפיק כמ"ש הרב בן אברהם עצמו להלן (בפר' ראה דקט"ז סע"א), דפלוגתא דרבוותא היא היכא דאיכא סכ"נ, אם פודין ביותר מכדי דמיהן, א"כ כיון דחמירא סכנתא מאיסורא נקטינן שפודין אותם אפי' ביותר על כדי דמיהן. עכת"ד. והנה אף על פי שמצאנו תנא דמסייע ליה הוא הרדב"ז הנ"ל, שכיון שהדבר ספק הנח להם לישראל לפדות אפי' ביותר מכדי דמיהן, מ"מ יש להעיר ממ"ש הר"ן בגיטין (מה א) שטעמן של הראשונים שסתמו ולא פירשו הטעם דאין פודין את השבויים ביותר מכדי דמיהן, אי משום דוחקא דצבורא או משום דלא לגרו בהו טפי, משום דכיון דלא אפשריטא בעיין ואיכא למיחש לתקלה אין פודין, דשב ואל תעשה שאני. ע"כ. אולם י"ל דשאני היכא דאיכא סכנה ממש, עדיפא מדין סתם שבוי, וכמ"ש המאירי הנ"ל. ודמי למ"ש ג"כ שסכנה העומדת לפנינו עדיפא מהחששא של סכנה לעתיד דליגרבו ולייתו. (וכעין מ"ש הנחלה ליהושע דבכה"ג חשיב ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי. וכיו"ב כ' בס' מושב זקנים על התורה ר"פ וישב, שאף שידע יעקב אבינו שבניו שונאים את יוסף, שלחו אליהם להצילם מודאי סכנה שהיו בשכם והוא מקום מוכן לפורענות שיבואו לנקום נקמת אנשי שכם, ואילו יוסף הוא בספק סכנה, והודאי מוציא מידי ספק. ע"כ. וכ"ה בהדר זקנים שם בשם ר"א אבן עזרא, והובא בס' רביד הזהב פר' מקץ (פרק מג פסוק ח). ע"ש). שו"ר בשדי חמד (דברי חכמים סי' עז) שהאריך ג"כ בזה, והעיר כאמור מדברי הר"ן על מ"ש היפה ללב בזה, שגם הבית הלל כ' דספק איסורא הוא, ולחומרא (שצריך לפדותם), וכבר השיג ע"ז הרב יד שאול, ומ"מ בנ"ד שרוב הפוסקים ס"ל שבמקום סכנה פודין ביותר מכדי דמיהן, ולא מצאנו בגדולי הפוסקים שיאמרו להיפך, נראה שמצד הדין אית לן למינקט הכי. ע"כ. וא"כ אף בנ"ד י"ל שאפי' את"ל דחשיב בכה"ג כיותר מכדי דמיהן, מטעם דלא לגרו ולייתו טפי, מ"מ כשיש סכנה ממשית בדבר, כבנ"ד, לא חיישינן להאי טעמא דדילמא מגרו בהו ומייתו טפי, ובלא"ה הם עושים כל מה שביכלתם לחטוף ולהרוג ולרצוח כדי לשבש מהלך החיים הרגילים במדינת ישראל, יה"ר שחרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה. ואעיקרא אין לנו להוסיף ולהכניס גם נידוננו בטעם הגמ' דלא לגרבו ולייתו טפי שנאמר על תקנה מסויימת, (כי בנ"ד לא חשיב כל כך כיותר על כדי דמיהן), ומכיון דהויא רק תקנה, וקודם שתיקנו כן בודאי שהיו פודין ביותר מכדי דמיהן, אמרינן דבכה"ג שהוא ספק אם תיקנו בכלל, אוקמא אדינא. וכעין מ"ש הרשב"א בתשובה הובא בבית יוסף חו"מ (ס"ו יג). וכ"פ הרמ"א באבן העזר (סי' קיח ס"ו). וכ"כ המל"מ בפכ"א מהל' מלוה ה"א בד"ה ועוד יש לחקור. וכ"כ עוד הרבה מן האחרונים, ואסף איש טהור בשד"ח (מע' ת כלל סא). ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין.